

SCHMIDT PETRA – SOÓS HAJNALKA:
A MEGVÁLTOZOTT ÉGHAJLATI KÖRÜLMÉNYEKHEZ
ALKALMAZKODÓ LAKOSSÁGFELKÉSZÍTÉS
KATASZTRÓFAPSZICHOLÓGIAI ASPEKTUSAI

Elképesztő és egyben drámai változások zajlanak Földünkön, mely változások okozói elsősorban mi emberek vagyunk. Miután tudósaink bebizonyították, hogy a globális éghajlatváltozás ütemgyorsulását káros-anyag kibocsátásunkkal mi magunk gerjesztjük, az emberekben elindult a felismerés, a felelős gondolkodás, a jövőtől való félelem.

Az emberiséget őstörténete óta végigkísérték a katasztrófák. Már az emberré válás hajnalán szakadatlan harcot kellett vívni a természet jelenségeivel, később a civilizált és egyre fejlődő közösségeket is folyamatosan fenyegették a váratlan, nagy kiterjedésű elemi csapások.

Korunk természeti csapásai különösen megviselhetik a lakosságot, tekintve, hogy a világ népességszáma évről-évre növekszik. 200 évvel ezelőtt a Föld lakossága alig 1 milliárd fő volt, ma ez a szám több mint 6,7 milliárd, a kutatók szerint nem egész 40 év múlva pedig már csak nem 9 milliárdan leszünk.

E föld benépesedése, egyre sűrűbben lakott területek kialakulását vonja maga után. Igény keletkezik a hiteles, gyors és pontos tájékoztatásra, felkészítésre. Különös jelentőséggel és felelősséggel bír a feladat, ha azt vesszük figyelembe, hogy a katasztrófa sújtotta területek újra helyreállíthatók, a fizikai kár helyrehozható, de mégis a fő cél emberi élet megóvása, a katasztrófák áldozatainak minimalizálása, mely minden eddiginél nagyobb erőfeszítést és összefogást igényel.

Mind a klímaváltozással, mind a közeljövő szélsőséges időjárásával, annak következményeivel meg kell ismertetni a lakosságot. Fel kell készíteni őket a megváltozott éghajlati körülményekre, elő kell segíteni, ezáltal az alkalmazkodást, (a katasztrófapszichológia igénybevételével) oly módon, hogy a lakosság a lehető legkevésbé szenvedje meg a közeljövő viszontagságait.

Hiszen, egy európai, a demokrácia alapjain nyugvó köztársaságban nélkülözhetetlen a lakosság szakszerű felkészítése illetve az áldozatok pszichológiai utógondozása katasztrófahelyzetekben. A cél egy kommunikációs csatorna fenntartása, melyen keresztül a legoptimálisabban válna lehetővé a kapcsolat felvétele és fenntartása, a lakosság és a hivatásos katasztrófavédelmi szervezet között.

Kifejezetten aktuálisnak, és fontosnak tartjuk a katasztrófavédelmen belül a lakosságfelkészítés szerepének további növelését, és köztudatba integrálását, valamint ehhez a pszichológia, mint tudomány alkalmazását, mindezt természetesen a klímaváltozás következményeinek célkeresztjében.

A klímaváltozás, számunkra is érzékelhető jelei, már megmutatkoztak országunkban, csak rajtunk múlik fel tudunk-e időben készülni a fokozódó hatásokra, képesek leszünk-e alkalmazkodni a megváltozott éghajlati körülményekhez.

Katasztrófa-előfordulási jövőkép

Katasztrófa-előfordulás tekintetében, hazánkra jellemzőek az ár- és belvizek, aszályok, kisebb földrengések, orkán erejű szélviharok okozta természeti katasztrófák, valamint a veszélyhelyzeti szintet elérő akár közúti, vasúti, vagy ipari balesetek kialakulása. Mégis a klímaváltozás, a földrengések, a veszélyes ipari tevékenységek balesetei, a rendkívüli időjárási viszonyok, életünket végigkísérő jelenségek, melyekről nem szabad megfeledkezni.

Természetesen a katasztrófa fogalma minden embernek mást jelent. Katasztrófa lehet egy régiót, országot, akár országok határain túlnyúló, több nemzetet sújtó világméretű természeti esetleg civilizációs csapás, de katasztrófa egy család számára szeretttük elvesztése is, mert az ember, mint egyén sokszor nem tud különbséget tenni a tragédia és a katasztrófa fogalma között.

Bármit is jelentsen, kötelességünk a katasztrófák ellen védekezni, megelőzni, elhárítani azokat. Az ebből adódó kárelhárítási folyamatokat lehetőség szerint megoldani, valamint a lakosságot minden esetben értesíteni, tájékoztatni, kellőképpen felkészíteni az esetleges, vagy a már bekövetkezett katasztrófa kezelésére, a katasztrófák következtében pszichológiai segítségnyújtással.

„Minden állampolgárnak, illetve személynek joga van arra, hogy megismerje a környezetében lévő katasztrófaveszélyt, elsajátítsa az irányadó védekezési és magatartási szabályokat, továbbá joga és kötelessége, hogy közreműködjön a katasztrófavédelemben.”

Ahhoz azonban, hogy a lakosság felkészülhessen, a felkészítők specifikusan tudjanak dolgozni, elengedhetetlenül szükséges, hogy tudatában legyenek milyen veszélyeztető hatások fenyegetik most és a jövőben országunkat, hiszen a klímaváltozás ütemgyorsulása, olyan következményekkel-eddig ismeretlen mértékű és fajtájú természeti katasztrófákkal állít majd szembe, melyek megelőzése, kezelése, elhárítása minden eddiginél nagyobb erőfeszítést igényel.

Hazánk területe természetföldrajzi értelemben „mérsékelt veszélyességű” a természeti jelenségek által keletkező veszélyek, katasztrófák tekintetében. A civilizációs katasztrófák szempontjából a legnagyobb figyelmet a veszélyes ipari üzemekre, veszélyes ipari tevékenységekre, a veszélyes anyagok szállítására, tárolására, illetve a természeti környezetbe való emberi beavatkozások következményeire kell fordítani.

Nem hagyhatók figyelmen kívül az ország határain kívül keletkező, de nemzethatárokat nem ismerő, globális vagy regionális hatásokat okozó katasztrófák sem. Ilyen globális környezeti probléma a korábban említett klímaváltozás is.

A klímaváltozás jelensége nem új keletű, hiszen a Földtörténet során folyamatosan, ám különböző intenzitással mutatta meg magát. E változás tulajdonképpen állandónak is nevezhető, a mértéke és intenzitása az, amely időről-időre változik, azonban e változás üteme az utóbbi időben drasztikusan felgyorsult.

Mint, hogy a klímaváltozás 3 fázisból tevődik össze, (lehűlés, jégkorszak, felmelegedés) felmerülhet a kérdés: Merre tartunk most? A tudomány mai állása igazolta, hogy a felmelegedés szakaszában vagyunk és ezen ütemgyorsulásnak köszönhetően hamarosan elérhetjük az emberek számára kritikus hőmérsékletemelkedést. Bizonyított, hogy elsősorban az üvegházhatású gáz kibocsátás (ezen belül is elsősorban a CO₂ többlet) e gyorsulás oka.

Az éghajlatváltozás tényén már nem lehet változtatni, még az embernek sem de nem is ez jelenti a fő problémát, hanem a gyorsulás által generált következmények, melyek elsősorban extrém időjárási anomáliák kialakulását, intenzitás és gyakoriságnövekedését jelentik.

Ugyan Magyarország jelenleg katasztrófák tekintetében „mérsékeltlen veszélyes”, legkésőbb 2030-ra természeti katasztrófák viszonylatában mindenképpen jelentős, esetenként kritikus növekedés lesz tapasztalható.

Különböző prognózisok, nézőpontok és éghajlati modellek eredményei kerültek napvilágra, azonban a kisebb-nagyobb eltérésektől eltekintve, kivétel nélkül mind egyetértett abban, hogy Magyarországon 2030-ig mintegy 1,5 fokos hőmérsékletemelkedés és lényeges évi csapadékcsökkenés várható.

Nem csak a természeti jelenségek alakulnak majd át, de ezzel együtt megváltoznak országunkban az éghajlati viszonyok, hetekkel eltolódnak az évszakok és megváltozik azok lefolyása, fázisa, hossza is.

Szélsőségekben bővelkedő, rendkívül rövid, valószínűleg igen változékony tavaszt, a jelenleg megszokottnál jóval hosszabb, körülbelül 4 hónapos, de annál nem sokkal melegebb, csapadékban rendkívül szegény nyár követ. A tavasznál enyhébb ám lefolyásában és hosszában azzal megegyező ősz későbbre, októberre tolódik, és leginkább a mai indián nyárra emlékeztet majd.

A tél valószínűleg januártól márciusig tart és rendkívül enyhe, ám csapadékban bővelkedő évszak lesz. Ez a sok csapadék elsősorban havat, havas esőt, ónos esőt, esőt jelent és eloszlásában aránytalan egyenlőtlenségek lesznek tapasztalhatók.

A Kárpát-medence, medence jellegéből adódóan egymás hatását befolyásoló és felerősítő szélirányok, folyamatos változékonyságot, irányváltást ígérnek és a mediterrán térség száraz levegőjének erőteljes térnyerését sejtetik. Ebből adódik, hogy irgalmatlan viharokra, orkán erejű szellőkésekre egyre inkább számítanunk kell, hiszen az óceáni csapadékos, a kontinentális és a száraz mediterrán légtömegek találkozása hatalmas viharok kialakulását vonja majd maga után. Következésképpen gyakran alakulnak majd ki szupercellák az égen,

egyre gyakrabban és egyre nagyobb intenzitással jelennek majd meg hazánkban az úgynevezett tubák, a tornádók.

A természeti jelenségek, drasztikusabb esetben katasztrófák mind előfordulásban, mind intenzitásban, mind kiterjedésükben egyre növekvő tendenciát mutatnak majd. Elsősorban a vízzel összefüggő, azaz hidrológiai jelenségekkel kell számolnunk, de a meteorológiai értékekben is érezhető változások következnek be.

2030-ra a legnagyobb problémát az extrém időjárási anomáliák okozzák, a felhőszakadások, szélviharok, tornádók, özönvízszerű esőzések, jégverések, hosszan tartó kánikulás időszakok, ár-belvizes és aszályos évek jelentik majd, melyekre felkészíteni a lakosságot a katasztrófavédelem kiemelt feladata.

E megváltozott éghajlati körülmények, új-folyamatosan frissített lakosságfelkészítési stratégia megalkotását vetítik elénk.

Alkalmazkodás és tűrőképesség

Mint a bevezetőmben említettük, csaknem 200 évvel ezelőtt a Föld lakossága alig egy milliárd fő volt, mára ez a szám meghatszorosodott, a kutatók szerint pedig megközelítőleg 40 év múlva már a 9 milliárdos határt is könnyen átléphetjük.

A föld benépesedése, egyre sűrűbben lakott területek, elsősorban városok, metropoliszok kialakulását vonja maga után. Ma Európa lakosságának 80, a világ lakosságának pedig csaknem 50 százaléka városokban él és az előrejelzések szerint a jövőben folytatódni és exponenciálisan növekedni fog ez a tendencia.

Köztudott azonban, hogy a városok átlaghőmérséklete mindenhol 1-1,5 fokkal melegebb a kibocsátott szén-dioxid hő-visszatartó képességének köszönhetően, így az egyébként is emelkedő hőmérsékletet nehezebben viselik majd az ott élő emberek. A népesség növekedése előíranyozza továbbá a csökkenő halálozási rátát, mely egyenesen arányos az idős társadalom létszámemelkedésével. Az idős, esetleg beteg szervezetekre pedig rendkívüli veszélyt jelent ez a „kezelhetetlen meleg és/vagy hideg”.

Amióta létezik a Föld, léteznek katasztrófák, hőmérsékleti és csapadékrekordok, úgynevezett anomáliák. (Példának okáért: történelmi adatok szerint 1458 januárjában Hunyadi Mátyást a Duna jegén koronázták királlyá- ebből kiderül, hogy akkoriban a Duna teljes szélességében és olyan vastagon befagyott, hogy gyalogszerrel is át lehetett kelni rajta, és a koronázáson résztvevők tömegét is gond nélkül elbírta.)

Minden nemzedéknek szembe kell néznie a természet pusztító erejével. Pár évtizeddel ezelőtt egész évi termést, szántókat, gyümölcsösöket vitt el egy-egy belvízi elöntés, éves aszály vagy akár kora nyári jégeső.

„Ma Magyarországon mintegy hárommillió gépkocsi van, és ezek jelentős része a szabad ég alatt parkol, így egy ugyanolyan jégeső okozta társadalmi kár ma jóval nagyobb. A társadalom érzékenyebb lett a természeti csapásokra.”²⁵

Láng professzor Úr idézetéből is kiolvasható, hogy a megnövekedett életszínvonal, a korábban elképzelhetetlen technikai fejlődés, olyan társadalmi érzékenységet idézett elő az emberekben, mely hatására kevésbé toleránsak és kárérzékenységük is jelentősen nőtt.

A ma embereinek tűrőképessége, alkalmazkodáshoz való hozzáállása aggodalomra ad okot. Nehezen engednek a megszokott életszínvonalból a megelőzés időszakában. A katasztrófavédelem lakosságfelkészítést célzó feladata elsősorban a várható éghajlati hatások, lakosság felé irányuló, szaknyelvi fogalmakat nélkülöző-közérthető és folyamatos lekommunikálása (tájékoztatás), a megértés elősegítése, a környezettudatosság kialakítása, valamint az alkalmazkodás elősegítése.

A katasztrófák lélektani hatása

Veszélyhelyzetben, az esemény bekövetkezte után és a feldolgozásban is szüksége van az embereknek a katasztrófapszichológiára. A katasztrófavédelemben bizonyítottan szükségszerű a gyakorlati pszichológiai ismeretek alkalmazása, mind a felkészítés (mint felkészítési aspektus), mind az áldozatok utógondozásának időszakában.

²⁵ Láng István: Felkészülni és túrni <http://www.greenfo.hu/hirek/2011/07/27/felkeszulni-es-turni-lang-istvan-a-klimavaltozas-hazai-hatasairol>

Mivel már világosan látszik, hogy a jövőben számunkra ismeretlen gyakoriságú és intenzitású csapásokkal kell szembenéznünk, egyértelmű a tény, miszerint az új lakosságfelkészítési stratégia megalkotása, katasztrófapszichológiai szaksegítséget is igényel.

A katasztrófapszichológia a pszichológia egyik alkalmazott ága, amely az emberi viselkedés rendkívüli helyzetben produkált pszichológiai tényezőivel foglalkozik. Kérdéseket fogalmaz meg és válaszokat keres arra, hogy a rendkívüli helyzetek, különös tekintettel a katasztrófhelyzetekre, milyen kognitív pszichológiai, érzelmi pszichológiai és viselkedés lélektani jellemzőkkel írható le.

Cikkünkben a teljesség igénye nélkül, ezen tényezők viselkedés módosító hatásait is kívánjuk vizsgálni.

A katasztrófapszichológia egy olyan komplex tevékenység vizsgálatát tűzi ki célul, amely a katasztrófák következményeinek felszámolását, a sérültek ellátását, a kiürítést, a katasztrófákkal járó lelki hatások jellemzőinek megismerésével és kezelésével foglalkozik.. A katasztrófapszichológia igazi lehetőségei csak napjainkban körvonalazódnak.

Legfontosabb ezek közül az a tény, hogy a katasztrófák kiszámíthatatlanul, váratlanul jelentkeznek, ezért általában nincs lehetőség, közvetlen, szakszerű tanulmányozásukra. A pszichológiai hatások csak utólag vizsgálhatók a katasztrófát szenvedett személyek reakciói, beszámolóí, észlelései alapján.

A katasztrófhelyzetek legtöbbször váratlanul bekövetkező, nagy intenzitással lezajló, félelmet keltő események, melyek legtöbbször az eddigi élettapasztalatot meghaladó küzdési stratégiák mozgósítását igénylik.

A pszichológia válasz a stresszel való megküzdésre és a kialakult krízisállapot uralására, egy komplex folyamat, amely igénybe veszi a szervezetet fizikailag és mentálisan is.²⁶

A katasztrófapszichológia az emberi viselkedés rendkívüli helyzetben produkált tényezőivel foglalkozik, azaz a katasztrófák lélektani hatásaival.

²⁶ A rendőrtisztai Főiskola Katasztrófapszichológia című jegyzetéből Bp. (2007)

Az emberek veszélyhelyzetre történő reagálása legtöbb esetben ösztönszerű, a túlélésen, a veszélyhelyzetből való kijutáson alapul, mely a szükséges ismeretek hiányában valamint, a pánik kialakulásának következtében, sokszor a „bajba jutás” kockázatát vonja maga után.

E „helyzet” megoldása érdekében törekednünk kell szakszerű és hiteles felkészítésre illetve (ha belső igény van rá) a felkészülésre.

Alkalmazni képes tudás esetén az emberek veszélyhelyzeti reakciója ön- illetve életmentő lehet.

Ám ahhoz, hogy kialakíthassuk ezt az úgynevezett „alkalmazni képes tudást”, feltétlenül szükséges a lélektani hatások ismerete.

Az emberek veszélyhelyzetben²⁷ nagyon különbözően reagálnak. Vannak, akik célszerűen és racionálisan, vannak, akik érzelem és indulatvezérelt módon irracionális választ adva pánikállapotban menekülnek el a katasztrófahelyzetekből.

A veszélyhelyzetek, katasztrófák általános vonása hatása a nagymértékű pusztítás, ami jelentős veszteséget okoz. Többnyire váratlanul következnek be, s így még inkább erősítik a kiszolgáltatottság és védtelenség érzését. A katasztrófák átélését, illetve annak közvetett információk alapján való tudomásulvételét frusztrációs helyzetnek tekinthetjük. (Frusztráció - tágabb értelmezésben - mindenféle szükséglet, törekvés, pozitív érzelem gátoltatásából eredő feszültség.) Frusztrált állapot hatására vagy leromlik tevékenységünk színvonala (regresszió), esetleg negatív érzelmi kitörést produkálhatunk (agresszió), vagy önmagunkat hibáztatjuk a helyzetért (autoagresszió).

Mit is jelent ez a pánik? Tudományos megközelítésben a pánik vizsgálható kórlélektani szempontból, mint rendkívüli állapot és szociálpszichológiai szempontból, mint sajátos társas magatartásforma.

²⁷ A veszélyhelyzet - pszichológiai szempont szerint - olyan speciális stresszkeltő szituáció, ami a lakosság kisebb-nagyobb csoportját közvetlenül, illetve közvetve akár életveszéllyel is fenyegeti.

A veszélyhelyzetben fellépő egyéni riadtság, tömegrémület, vagy fejvesztett menekülés, a kétségbeesés állapota. A pánikállapotban a tudatosság csökken vagy teljesen leáll. Az ember reakciói ösztönösek lesznek. Az emberi cselekvések irányítását, az érzelmek irányítják. A pánikba esett ember nem ésszerűen cselekszik. Pl. rossz irányba menekül, sokszor épp a veszély felé fut, kulccsal bezárt ajtót fesseget. Pánikállapotban az agyi aktivitásszint intenzív fokozódása következtében létrejöhetnek rendezetlen, zavart viselkedésformák.

*Skopjeban (1963.07.26-án) történt földrengés után azt tapasztalták, hogy volt egy gépkocsivezető, aki autójával az utcán össze-vissza kacskaringózott a törmelékhalomok és a leszakadt vezetékek között.*²⁸

Katasztrófa helyzetben a váratlanság és a kiszámíthatatlanság a leginkább stressz-keltő tényező. Az események befolyásolhatóságának tudata csökkenti a stressz káros hatásait.

Megfigyelések szerint a pánik kialakulásának egyik lényeges előfeltétele, hogy az adott veszélyhelyzetből legyen reális menekülési lehetőség. Tömegpánik jöhet létre minden olyan csoportos veszélyhelyzetben, ahol az emberek azt hiszik, van lehetőségük a menekülésre. (Amerikai szerzők szerint veszélyhelyzetben a csoporttagok igen gyorsan felmérlik a saját menekülési esélyeiket, a csoport többi tagjához képest)

A katasztrófa lezajlása után a lelki követelmények kialakításánál a közvetlen hatások (pusztítás, rombolás, megsemmisülés, hő-, hang és fényhatások, testi sérülések stb.) átélése és látványa indítja meg a pszichológiai reakciók különböző formáinak sorozatát.

Ezen hatások elsősorban a katasztrófák túlélőinél és közvetlen szemtanúknál jelentkeznek, majd fokozatosan terjednek a nem közvetlenül érintett személyek és csoportok között is. A rémület, az aggodás és a bizonytalanság időszakában nagyon jelentős az információk hiánya, töredékes vagy téves volta.

„A katasztrófa által közvetlenül érintett személyek és embercsoportok szükségszerűen az objektív események csak egy kis hányadát képesek érzékelni, az eseményeknek csak azt a részét, amely közvetlenül érzékszerveik hatókörébe esik.”²⁹

²⁸ A rendőrtisztai Főiskola Katasztrófapszichológia című jegyzetéből Bp. (2007)

²⁹ Dr. Kémenczy Iván: Tömegkatasztrófák pszichológiai hatásai, Zrínyi katonai kiadó (1980)

Az emberi törekvés veszélyhelyzetben egyrészt arra irányul, hogy megváltoztassa a helyzetet azzal, hogy megoldja a problémát, reakcióit jobban kontrollálja és a negatív pszichikai hatásokat csökkentse, állapotát ismét egyensúlyba hozza.

Születésünkől halálunkig végigkísérnek bennünket a különböző félelmek, szorongások, melyek egy részét titkoljuk, magunkban hordozzuk, másik részéről környezetünk is tud. Ez a fenti arány határozza meg, hogy szociális partnereink egy szorongós, ijedős vagy egy talpraesett „bátor” embernek tartanak-e bennünket. Nehéz helyzetekben a környezet sokszor csalódik, mert kiderülhet, hogy a bizonyos tulajdonságokkal felruházott egyén messze nem az elvárt módon viselkedik. Ezek a mindnyájunk által ismert esetek bizonyítják, hogy az ember vészhelyzeti viselkedésének számos specialitása van.

Katasztrófahelyzetben az emberek pánik vagy pánik közeli állapotba kerülnek. Tudatuk többé-kevésbé beszűkül, viselkedési reakcióik elsősorban érzelmi, indulati indíttatásúak. Amint azt már Kémenczy Iván könyvében is olvashattuk.

A tervszerű, célirányos, kiegyensúlyozott tevékenység csak biztonságos körülmények között képzelhető el. Amennyiben a biztonság részben vagy egészben nem garantálható annak következményei egyenes arányban növelhetik a veszélyérzetet, amely a cselekvés helyes irányáról tájékoztató kommunikáció nélkül akár pánikot is generálhat.

A rendkívüli helyzetek különböző irányú veszélyeket jelentenek, de a kialakult szituációra az emberek teljesen eltérő módon reagálhatnak. Az adott helyzetben kialakuló félelem alapvetően normális és hasznos jelenség, mert élesebbé teszi az érzékeket, növeli a testi erőt, gyorsítja a reakciókat, ezáltal segít az egyénnek olyan magatartási formát választani, amellyel megfelelő választ tud adni a veszélyre.

Kiket hívunk áldozatoknak?

A katasztrófahelyzetek elsődleges áldozatai között meghalt és túlélő áldozatokat különítünk el. Emellett az áldozatok családtagjait, barátait is áldozatoknak kell tekintenünk.

„A túlélést nem lehet megtanítani, sem megtanulni. Csupán felvilágosítást adhatunk azokról a módszerekről, amelyek segítenek. Mindig meg kell értened, a természeti környezetet éppúgy,

mint a túlélés kulcsfontosságú összetevőjét: saját magadat. Mindig számíts a kiszámíthatatlanra!³⁰

A legtöbb felnőtt vagy gyerek túlélő a következő stressz-reakciókat produkálhatja napokon keresztül.

Érzelmi reakciók: félelem, sokk, szégyen, reménytelenség, bűnösség, nehézségek az intimitással a szeretettel, érdektelenség, motivátlanság a hétköznapi eseményekkel szemben.

Kognitív reakciók: zavar, zavarodottság, figyelemzavar, koncentrációzavar, a tájékozottság és tájékozódó-képesség hiánya/zavara, döntésképtelenség, emlékezetzavar, önhibáztatás.

Fizikális reakciók: feszültség, alvászavar, testi fájdalmak, fáradtság, kimerültség, fokozódó szívdobogás, hányinger, étvágyzavar, szexuális zavarok

Interperszonális kapcsolatok változása: megbízhatatlanság, konfliktusok megjelenése, elszigetelődés, tartózkodás

Pszichikai reakciók³¹

Súlyos katasztrófa után a túlélő lakosság 60-70 %-a pánikszerű félelembe esik, ellenőrizhetetlen félelmekkel reagál.

20-25% megőrzi lélekjelenlétét, gyorsan cselekvőképes,

5-10% erős pszichikai tünetek jelentkeznek

A legtöbb túlélő reakciója normális vagy közepes szintű stressz reakciónak tekinthető. Minden harmadik túlélő azonban komolyabb szorongásos zavarokat, depressziót is átélhet, vagy a poszttraumatikus stressz szindróma (PTSD) elszenvedőjévé is válhat.³²

³⁰ Makrai T. : Túlélő helyzet megoldásának pszichológiai sajátosságai

³¹ Jean-Pierre Pauchard, részlet az *Allgemeine Schweizerische Militärzeitschrift* 1988.évi 7-8.számából

³² <http://faculty.newe.edu/toconnor/431/431lect14.htm>

A krízisállapot tágan értelmezve egy zavarjelenség, amely a gondolkodásban, az érzelmi-indulati életben vagy cselekedetekben megnyilvánuló pszichés egyensúlyvesztést okoz. „A pszichológiai kiegyensúlyozottságnak rövid időtartama annál a személynél, aki olyan veszélyes körülményekkel kénytelen szembenézni, amelyek számára fontos problémát jelentenek, ám ezeket sem elkerülni sem megoldani nem képes szokásos problémamegoldó eszközeivel.”³³ Caplan

Emberi magatartáson alapvetően a külsőleg is megfigyelhető és leírható megnyilvánulásokat értjük. Ehhez szervesen kapcsolódik a belső viselkedés. A belső viselkedés az ismeretfeldolgozási folyamatokat, szubjektív élményeket valamint a cselekedeteket alapvetően meghatározó hajlamosító együttese. (Az emberi magatartás külső és belső feltételek következménye, tehát elválaszthatatlan attól a helyzettől, amelyben létezik.)

A trauma átélését követően stressz-zavarok léphetnek fel és így beszélhetünk akut stressz zavarokról, mely a trauma után teljesen normális, négy hétig fennálló állapotot jelent. Poszttraumás stressz-zavar lép fel a trauma bekövetkezését követően vagy késleltetve, általában hat hónapon keresztül fennáll. Alkalmazkodási zavarról akkor beszélünk, ha a traumát követően három hónapon belül jelennek meg tünetek és krónikus alkalmazkodási zavar diagnosztizálható, ha ez az állapot hat hónapnál tovább is fennmarad. A személyiség tartós változásáról beszélhetünk a katasztrófa helyzeteket követve, ha a tünetek legalább két hétig fennállnak.³⁴

Következménysúlyosbító ismerethiány

A Magyarországon előforduló katasztrófák számottevő része az emberi felkészületlenség eredményeképpen jöhet létre, de mindenképpen súlyosbodik az által, legyen szó magáról a klímaváltozás tényéről, vagy egy füstmérgezésről, ahol az áldozatok az asztal tetejére állva várták a segítséget, nem tudván, hogy a füst felfelé terjed.

Ahhoz azonban, hogy ezen ismeretek hiányát kellőképpen pótolni tudjuk, szükségünk van e felkészületlenség mértékének ismeretére.

³³ Hajduska M. : Krízislélektan (jegyzet) ELTE/PPK Tanácsadó szakpszichológus képzés, Budapest (2004)

³⁴ Hajduska M. : Krízislélektan (jegyzet) ELTE/PPK Tanácsadó szakpszichológus képzés, Budapest (2004)

Szerencsére országunkban, az utóbbi időben számos reprezentatív felmérés készült, amely a civil lakosság katasztrófavédelmi ismereteit vizsgálta.

Egy teljes átfogó, országos felmérés elkészítését különösen „nehéz” elvégezni. Ez a területenként eltérő veszélyeztetettségből, az életkori sajátosságok eltéréséből, valamint az iskolázottsági különbözőségéből fakad. Mind három kritérium válaszaránya változó, aránytalan képet mutatna, valamint rendkívül sokáig, akár évekig is eltartana egy ilyen nemzeti felmérés elvégzése.

Az egyénnek saját magának kell felismernie ismeretei hiányát az adott témakört illetően.

Amint azt már az előbbieken említettem, a lakosság igénye a katasztrófavédelmi felkészítésre, napjainkban igen csak csekély mértéket ölt, ellentétben a többi európai országgal, mely nem a felkészítők hibája, hanem a lakosság érdektelenségének eredménye.

E lakosság nagy része, amennyiben nem érzi közvetlenül fenyegetettnek magát egy bizonyos veszélyhelyzettől, csekélyebb érdeklődést mutat az iránt. Nem érzi fontosnak az ellene való felkészülést, annak lehetőségeit. Tekintettel arra a tényre, hogy a lakosság meghatározó része nem ismeri az őt fenyegető veszélyeket, egyértelmű, hogy e helyzetben nem is érzi szükségét a felkészítésnek. Ezzel szemben egy konkrét veszélyhelyzetben nagyobb érdeklődést mutat az irányadó magatartási formák elsajátítása iránt.

Sokan katasztrófa helyzetben viszont elvárják, hogy kizárólag az erre rendszeresített hivatásos szervezetek oldják meg a kialakult helyzetet. Nincsenek tisztában a ténnyel, hogy veszélyhelyzetben mind tevőlegesen, mind cselekvés nélkül bevonásra kerülnek a kialakult helyzet megoldásába. (tevőlegesen, mint segítő, vagy éppen akadályozó, cselekvés nélkül mint áldozat, vagyis mentendő személy). A katasztrófa helyzetben tanúsítandó magatartási szabályokról épp úgy, mint Magyarország katasztrófák általi fenyegetettségéről pedig mit sem tudnak

Véleményünk szerint Magyarországon ennek a felkészületlenségnek az aránya csökkenthető lenne a lakosság katasztrófavédelmi, pszichológiai felkészültségének mérték növelésével.

Katasztrófahelyzetben az emberek magatartása, és fiziológiája megváltozik a normál, hétköznapi viselkedésmódjukhoz képest. Gyorsul a szívverés, nő a pulzus, nő a vérnyomás, az adrenalin szint a szervezetben. Az emberi agy a veszély elkerülése érdekében automatikusan próbál védekezni: hirtelen megnő az idegrendszernek az alapizgalmi szintje, és ennek következményeként egyszerűen a legtöbb ember képtelen arra, hogy gondolkozzon, racionálisan felmérje a helyzetet. Ezt hívják egyszerűen „idegrendszeri korlát”-nak. Az agy tehát blokkolja a gondolkodást, vészhelyzet „üzemmódra” kapcsol és csak az ösztönök működnek: pánik van, tehát menekülni kell. Éppen úgy, mint az állatoknál. Az állatvilágban is megfigyelhető ez a jelenség, miszerint az - az állat menekül meg a veszélyhelyzet elől, aki gondolkodás nélkül azonnal reagál.

A fokozott idegi állapot csak nő abban az esetben, ha a veszélyeztetett személyekhez, tárgyakhoz személyes, emocionális kötődés fűzi a személyt. A fokozott idegi igénybevétel következtében, a veszélyre való gyors reagálás szükségessége miatt kevesebb idő áll az ember rendelkezésére, hogy a megfelelő döntést meghozza. Ebben az esetben a döntések helyességének valószínűsége igen csak lecsökken és e következményeként rendkívül sok esetben hozunk rossz döntést, mely akár a saját életünkbe is kerülhet, nem beszélve a megmentendő személyekéről. Amikor a tömeg egy emberként ismeri fel, hogy életveszélyes helyzet alakult ki, mindenki gondolkodás nélkül a legegyszerűbb megoldást választja: „azt csinálja, amit a többiek.” Az emberek meggyorsítják lépteiket, a haladás koordinálatlanná válik, különösen, ha szűk kijáraton próbálnak átmenni.

Szükségünk van a szakszerű felkészítésre, hogy ilyen helyzetekben ne pánik, hanem tudatos cselekedetek legyenek úrrá rajtunk. Pl.: Széndioxid mérgezés borospincében.³⁵

Sokszor a szinte nyilvánvaló jeleket sem vesszük észre, vagy ha mégis, nem tudjuk ilyen esetekben mi a teendő, és reflexszerűen cselekszünk pl.: földrengés bekövetkezése esetén.³⁶

³⁵ A széndioxid által okozott mérgezések talán leggyakoribb formája, hogy szüret után a borospincék mélyén, a bor forrása közben keletkező gáz okoz balesetet, illetve halált. Valaki lemegy a pincébe, az oxigénhiányos környezet hatására fáradtság tünetei jelentkeznek rajta, majd elájul. A hozzátartozók keresni kezdik a már rég borospincében időző rokonukat. Mikor meglátják, hogy a földön fekszik, odarohannak, hogy megnézzék, ellenőrizzék állapotát és megisméltódik a segítővel a fenti esemény.

³⁶ A lakásukban tartózkodó személyek, nem ismerve az ilyenkor ajánlott magatartási szabályokat, nem helyezkednek el lakásukon belül biztonságosan, helyette az utcára próbálnak menekülni, így a földrengés bekövetkezése közben éri őket, nem pedig az asztal, vagy egy megfelelő teherbírású ajtókeret alatt.

Láthatjuk, hogy az egyes veszélyhelyzetekben a segítséget nyújtó lakosság nagy százaléka esik saját felkészületlensége áldozatául.

Krízisintervenció és kommunikáció

Nagyon sok ember egyedül nem képes feldolgozni a katasztrófák hatásait, következményeit, ezért a hivatásos katasztrófavédelmi szervezet felismerve e probléma súlyát, önkéntes pszichológusokat képez ki és alkalmaz erre a célra.

Az ő feladatuk az esetlegesen fellépő pánikállapot kialakulásának megakadályozása, a pánik bekövetkezése esetén annak megszüntetése, valamint segítségnyújtás az események feldolgozásában illetőleg a túlélők, hozzátartozók utógondozása.

Elsődleges feladatuk, a krízisállapot³⁷ kialakulásának megakadályozása, egy úgynevezett Krízis Intervenciós Team létrehozásával.

Az Európai Unió legtöbb tagországában megindul valamilyen pszicho-szociális beavatkozás a tömegeket érintő tömegbaleseteket- katasztrófákat illetve veszélyhelyzeteket követően. Az elmúlt évek során különböző hivatásos és önkéntes segítők, illetve szervezetek széles körű szolgáltatásokat nyújtottak közvetlenül a tömegszerencsétlenségek után. Meglepően széles skálája alakult ki a pszicho-szociális támogatást jellemző tevékenységeknek, megközelítési módoknak, amelyeket egyaránt befolyásoltak a szakmai elméletek, a rendelkezésre álló gazdasági források illetve maga az adott helyzet. Azonban a sokszínűség mellett általánosan elfogadottá vált az is, hogy a pszicho-szociális beavatkozást előzetesen elő kell készíteni, hatékony struktúrába szervezni, illetve koordinálni a támogatás nyújtásának különböző fázisaiban. Az, hogy a nyújtott pszicho-szociális gondozás mennyiben fedí le a súlyos balesetekben és katasztrófákban vagy veszélyhelyzetekben érintettek valódi igényeit, továbbra is vita tárgyát képezi. Azt azonban le kell szögezni, hogy morálisan elfogadhatatlan a katasztrófák által érintetteket tétlenül szemlélni, vagy számukra csupán szervezetlen, ad-hoc segítséget nyújtani.

A katasztrófák kezelésében érintett hivatásos szerveknek vitathatatlan felelősségük van abban, hogy biztosítsák a pszicho-szociális gondozás előkészítésének, tervezésének és értékelésének

³⁷ Krízisállapot nagy belső feszültség, szorongás, lehangoltság, reménytelenség, a mérlegelési képesség beszűkülése, a megoldási kísérletek irracionálissá válása.

szerves beépülését a szükséghelyzetek kezelési stratégiájába. Mindent összevetve egy civilizált társadalom köteles kivétel nélkül minden egyén számára szavatolni az életében fellépő bármilyen súlyos, vagy szükséghelyzetben a kellő segítségnyújtást és támogatást.

A magyar katasztrófavédelem egyik fő törekvése, hogy a lakosságfelkészítés az Európai Unió polgári védelmi mechanizmusainak megfelelően történjen. Ennek keretében a katasztrófavédelem időszakainak tagozódásának³⁸ megfelelően érvényesüljön a katasztrófában érintett lakosság pszicho-szociális kezelésének a gyakorlata is.

Az utóbbi időszakban bekövetkezett katasztrófák (például a hazai árvizek, a siófoki autóbusz, vagy a hejcei repülőgép baleset) megmutatták a krízisek pszichológiai kezelésének szükségességét. A bekövetkezett események, olyan traumatikus hatást váltottak ki a túlélőkben, a szemtanúkban, és a mentésben résztvevő személyi állományban, hogy szükségessé vált pszichológiai utókezelésük.

Mind a hazai, mind a nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy elengedhetetlenül fontossá vált egy egységes elveken működő, ellenőrzött, kellően felkészített önkéntes pszichológusokból, szociális munkásokból álló Krízis Intervenciók Team (KIT) rendszer létrehozása Magyarországon.

A polgári védelemről szóló 1996. évi XXXVII. tv. értelmezése szerint a beavatkozásban résztvevő állomány feladat és felelősségi körébe tartozik a lakosság kimenekítése, a sérültek kimentése és az őket ért krízishatás feloldása, továbbá a halálos áldozatokkal kapcsolatos halaszthatatlan intézkedések meghozatala.

Fontos feladat a szervezés és közreműködés a kimenekítésre kerültek elhelyezésében és ellátásában.

Az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság szervezésében és koordinálásával 2006-os év végén 2007-es év elején megkezdte az önkéntesek tevékenységére épülő beavatkozó team-ek megalakítását. Az első felhívásra több mint 140 önkéntes jelentkezett, amelyből 32 fő kiképzése osztrák szakemberek segítségével már megtörtént.

³⁸ Megelőzés - veszélyhelyzet kezelés - helyreállítás

A kiképzés során nagy hangsúlyt kapott a csapatépítés, a belső motivációk feltárása, és különböző etikai kérdések megválaszolása. A képzésben résztvevők ismereteket szereztek a magyar katasztrófavédelmi rendszerről, a veszélyelhárításban lehetséges együttműködő szervezetekről.

Veszélyhelyzetben az egyik legfontosabb teendő, a kellő időben történő pontos és hiteles tájékoztatás, melynek stílusa, tartalma, megfogalmazása, lélektani hatásoktól nem mentes munka eredménye.

Ezt a fajta információáramlást, amely a lakosság és a hivatásos katasztrófavédelmi szervezet között zajlik, kríziskommunikációnak nevezzük.

A kommunikáció lényege legegyszerűbben úgy fogalmazható meg, hogy az nem más, mint a különböző jelek, megnyilatkozások cseréje, melynek során információk, vélemények, gondolkodási- és viselkedési módok, szabályok átadása és átvétele történik. A kommunikáció a mindennapi élet szabályozásának feltétele, így alapvető társadalmi tevékenység.

A mindennapi életben a kommunikációs helyzetek, szituációk megszámlálhatatlan variánsa létezik. Ezek a helyzetek két nagy csoportba oszthatók: olyanokra, amelyeket a személyes kommunikáció (két vagy több személy részvétele) jellemez, másrészt olyanokra, amelyeket a tömegkommunikáció jelenségeivel lehet leírni.

Az emberiség évezredek tapasztalata, hogy törvényszerű a konfliktusok, válságok, katasztrófák létrejötte. Az egyes emberek életének, a személyközi kapcsolatok formálásának, a különböző társadalmi-gazdasági csoportok és az állam működésének, illetve a nemzetközi viszonyok alakulásának is természetes, de alapvetően nem kívánatos velejárói ezek. Gondok, problémák, veszélyhelyzetek mindig voltak, jelenleg is léteznek, és a jövőben is lesznek. Ugyanakkor a civilizáció fejlődésével elkerülhetőek, illetve ha mégis bekövetkeznek, akkor eredményes felkészülés és megfelelő kezelés révén negatív hatásuk erőteljesen csökkenthető.³⁹

³⁹ Barlai Róbert-Kövágó György: Krízismenedzsment, Kríziskommunikáció (2004)

Veszélyhelyzetben a lakosság riasztása és tájékoztatása nemzetközi egyezményekben és hazai jogszabályokban rögzített feladat. A katasztrófahelyzet során folytatandó kommunikáció egyike a legnehezebb feladatoknak, melynek levezénylése szervezettséget, felkészültséget, szakértelmet, fegyelmet és gyors alkalmazkodóképességet követel.

A krízisek során folytatandó kommunikációra, a lakossággal való kapcsolattartásra, a megbízható tájékoztatásra már katasztrófamentes időszakban fel kell készülni, feltételeit, eszközeit, rendjét ki kell alakítani.

A válság sorsát az első pár óra történései, elsősorban a média reakciója és akciója dönti el.

Veszélyhelyzet idején nem elhanyagolható a kommunikáció. A hatékony válságkezelés nagymértékben függ a szervezeten belüli és a külső érdekcsoportokkal történő kommunikációtól.

A különböző katasztrófaveszélyek megelőzésére, elhárítására továbbá a helyreállításra történő minél hatékonyabb felkészülés az egész világon a legnagyobb kihívások közé sorolható.

A kríziskommunikációban a kommunikációhoz hasonlóan megkülönböztetünk adót valamint vevőt. Jelen esetben az adó a katasztrófavédelem szakembere. A vevő a helyzet másik résztvevője, érintettje, maga a lakos.

A katasztrófavédelmi szervezet hatékony kommunikációját több tényező befolyásolhatja. Nagyon fontos az egyén szakmai tapasztalata, felkészültsége. Fontos, hogy a szakember tevékenységének célját mindig fogalmazza meg. Állítson fel sorrendiséget a különböző feladatok, intézkedések között. A kommunikációs eszközök alkalmazását is meghatározza, hogy a szakember milyen elvárásokat, képet alakít ki önmagában a másik félről.

A másik esetben, ha az adó a helyzet másik résztvevője, a személy kommunikációját nagymértékben befolyásolja érintettsége az adott szituációban. A károsultak, áldozatok, veszélyeztetett személyek részéről intenzív érzelmek jelennek meg, melyek befolyásolják kommunikációjukat.

Ahhoz, hogy megértsük a kríziskommunikációt, tisztáznunk kell néhány fogalmat.

A kríziskommunikáció a válságok megelőzésére, a bekövetkező negatív hatások mérséklésére, a normális működési állapot mielőbbi elősegítésére és az imázs védelmére irányul.

A kommunikáció áramlásának, információ továbbításának helye/eszköze a csatorna. A kommunikáció tárgyát meghatározza a közlésfolyamat célja és az adott körülmények. A kommunikáció tartalma az információ, azaz az üzenet. Az üzenet konkrét megfogalmazásának, terjedelmének alapját a felek rendelkezésére álló információk adják.

Katasztrófahelyzetben kiemelkedően fontos az üzenetek, információk pontossága, hitelessége és gyors átadásuk.

Katasztrófahelyzetben az üzenet kialakítása három kérdés megválaszolását követeli meg:

Mi történt?- a helyzet tisztázása

Mit mondjunk?- az üzenet tartalma

Hogyan mondjuk?- az üzenet formája, mértéke

A minél eredményesebb helyzetkezelés alapfeltétele a mentésben, az elhárításban, részt vevő különböző egységek, szervezetek közötti gyors és pontos információáramlás. Ebben a közlésfolyamatban rendkívül fontos, hogy a feladatban, munkában résztvevők azonos nyelvezetet használjanak ellenben a szakzsargon használata az érintett személyekkel zavaró, elbizonytalanító lehet.

A téves, eltúlzott hírek, a rémhírek terjedése másodlagosan vált ki érzelmi hatást, idéz elő nyugtalanságot, félelmet, bizonytalanságot, súlyosabb esetben pedig pánikreakciót is.⁴⁰

Emellett, minél gyorsabban tájékoztatni kell az érintetteket, hiszen a fellépő információhiány károsító hatásait így lehet a leghatékonyabban megszüntetni.

Az ilyen üzenetek formáját a katasztrófa jellege határozza meg.

⁴⁰ Dr. Kémenczy Iván: A katasztrófák pszichológiai hatásai, Zrínyi kiadó (1980)

Néhány évtizeddel ezelőtt gyenge földrengés rázta meg Budapestet. A Kassai téri magas épületben lakók érezték a földmozgásokat. Kimenekültek az épületből. Megérkezett a tűzoltóság, a rendőrség és a szakemberek átvizsgálták az épületet, úgy döntöttek, hogy a lakók biztonságosan visszatérhetnek a lakásaikba. Eközben a lakók a várakozás közben megnyugodtak és egy jó hangulatú, izgalmakat feloldó beszélgetés alakult ki. Az egyik tűzoltóparancsnok felmászott egy tűzoltókocsi tetejére, hangosbemondót fogott és a következő szavakkal fordult a már nyugodt lakossághoz: „Itt a veszélyhelyzet parancsnoka beszél...” A lakók között azonnal kitört a pánik. Percekig tartott mire el tudta mondani, hogy a veszély elmúlt.⁴¹

Ezt a fajta reakciót hívják Cassandra-effektusnak.

A Cassandra-effektus alatt azt értjük, hogy az aggodalmat keltő figyelmeztetést, az egyén ahelyett, hogy feldolgozná, inkább gondolatilag elfolytja. Ez a reakció abból a tényből tevődik össze, hogy az ember a bajtól igyekszik elhatárolni magát. Aki tehát a veszélyre figyelmeztet, számoljon azzal, hogy az érintettek ösztönszerű védekezéssel reagálnak.⁴²

Az ember a figyelmeztető személyt szinte törvényszerűen kapcsolatba hozza a ténnyel, ezért fenyegeti őt ilyenkor a Cassandra-sors, vagyis szavahihetőségének megkérdőjelezése. A „vésztűzés” függetlenül attól, hogy bekövetkezik-e a baj vagy sem- alig rejthető agresszivitást vált ki a csoportból. („a rossz hírt hozó követet lefejezik”).

Ebből is látható, mennyire oda kell figyelni az üzenet tartalmi megfogalmazására, közlésének módjára.

Veszélyhelyzet, katasztrófa, válság, krízis - mint katasztrófatípusok - bármikor előfordulhatnak, ezért fel kell rá készülnünk. A válságkommunikáció, mint a veszélyhelyzet felszámolásában jelentős szerepet betöltő tevékenység szintén alapos felkészülést igényel, mert csak, ezáltal képes eredményes segítséget nyújtani a védelmi munkában résztvevő szervezet számára.

⁴¹ A rendőrtisztai Főiskola Katasztrófapszichológia című jegyzetéből Bp. (2007)

⁴² Dr. Barlai Róbert, Kóvágyó György: Válság-(katasztrófa) kommunikáció, Petit Real könyvkiadó, Budapest (1996)

A kommunikáció azonban bármennyire is hatékony, bár erősíti, de soha nem helyettesítheti a tevékenységet. Kijelenthető, hogy a veszélyhelyzeti kommunikáció önmagában nem képes a károk enyhítésére, viszont hatékonysága nélkül nem lehet eredményes a veszélyhelyzet felszámolása, a katasztrófahelyzet gyors elhárítása.

A kommunikációnak, különösen a veszélyhelyzetben folytatott kommunikációnak a társadalom valamennyi tagja számára közérthetőnek, iránymutatónak kell lennie, mert ellenkező esetben eredeti - például mentési - célunktól eltérő reakciót, vagy szinte kezelhetetlen pánikreakciót is kiválthat. A kommunikációért elsősorban az adott információnak a továbbítását eldöntő és végző „információbirtokosok” a felelősek. Komoly felelősség hárul a médiára is, mert az ellenőrizetlen, vagy nem hiteles információk etikátlan szenzációnak szánt megjelenése hisztériát okozhat. A média, ha tudja, mit kell tennie, akkor olyan irányba mozdítja el az embereket, amely mind a társadalom, mind pedig az egyén számára hasznos és értékes.

Véleményem szerint ez jelenti a közös felelősséget.

A válságkommunikáció alapvető feladatait a következőkben lehet meghatározni: gyors, pontos, megbízható és hiteles információkat juttasson el a célcsoportok felé, így nyújtson segítséget a veszélyhelyzet felszámolását irányítók számára. A hiteles tájékoztatás ma már nélkülözhetetlen eleme a veszélyhelyzetek sikeres megoldásának is.

Azonban a legfontosabb feladat a válságstáb és azon belül a kommunikátor számára a tömegpánik elkerülése, a helyes cselekvésre ösztönzés és ezzel iránymutatás nyújtása a válsághelyzet megoldására.

A lakosságfelkészítés új aspektusai

A megelőzés egyik fontos ága a lakossági felkészítés. Az embereknek lehetőségük és joguk van arra, hogy megismerjék a körülöttük lévő katasztrófaveszélyt, valamint a veszélyhelyzetben tanúsítandó irányadó, magatartási szabályokat, feladatokat; azonban ez nem kötelességük.

A lakosságfelkészítés csak akkor működhet sikeresen, ha az emberekben megvan a belső igény a felkészülésre.

Sokkal több figyelmet kéne fordítanunk az ismeretterjesztésre, tájékoztatásra, felkészítésre, hiszen ez által olyan ismeretanyaghoz juthatunk, mely adott esetben akár életet is menthet.

Az európai biztonsági törekvések, a nemzeti biztonságpolitika, a védelmi igazgatás elválaszthatatlan része a lakosság, a közigazgatási és önkormányzati vezetők, valamint a közoktatásban érintettek (pedagógusok, diákok) katasztrófavédelmi felkészítése.

Az elmúlt évek során bekövetkezett természeti katasztrófák, veszélyhelyzetek során bebizonyosodott, annak a fontossága, hogy az állampolgárok tisztában legyenek az őket potenciálisan fenyegető veszélyforrásokkal, a védekezés során követendő magatartásformákkal, a kárfelszámolás körülményével, lehetőségeivel.

Igyekeztünk rávilágítani a közeljövő éghajlatváltozásból adódó veszélyeire, kockázataira, feladataira és a lakosságfelkészítés, a tájékoztatás következmény-hatáscsökkentő szerepére.

A katasztrófavédelemnek el kell érnie, hogy a rendelkezésre álló információk a lakosság egészéhez eljussanak, és hogy ezen információkat az emberek meg is értsék. Szükségét érezném egy klímaváltozás hatásait és következményeit ismertető, országos előadásorozatnak, mely a felnőtteket és külön a középiskolásokat is célozza. Hiteles, közérthető, figyelemfelkeltő formában, (power pointos) illusztrált vizuális alátámasztással, (ha szükséges hatásvadász eszközökkel), elhivatott előadókkal.

Érdeemes lenne elkészíteni és fő műsoridőben (megegyezve a kereskedelmi csatornákkal) lejátszani egy hasonló témájú rövidfilmet. Akár a legolvasottabb bulvárlapok egyikében megjelentetni egy rövid, de hiteles és tömör ismertetőt, elősegítve ezzel a szélesebb körű tájékoztatást. Elsősorban azon megjelenési fórumokat kell célozni, melyek a legnagyobb olvasó, néző közönséget vonják magukhoz, ha ezek a kereskedelmi csatornák, vagy a legolvasottabb bulvárlapok akkor azokat, hiszen ha az emberek nem ismerik meg a rájuk leselkedő veszélyeket, főként a klímaváltozás ütemgyorsulása okozta várható hatásokat, abban az esetben nem érzik majd szükségességét a felkészítésnek sem.

Ráadásul a környezetvédelem, klímaváltozás elleni küzdelem divatos nézetté vált a nagy cégek viszonylatában. Az egyes termékek is jobban fogynak, ha ráakasztják a „környezetkímélő” –címkét, így a társadalmi elismerés érdekében könnyen konszenzusra

vihető egy esetlege a megállapodás a vezető médiák és katasztrófavédelem között. (Mind amellet a szervezet ismertségét is növeli.)

Befejezés

Az elmúlt évek bizony nem kímélték hazánkat: számtalan esetben volt szükség arra, hogy a hivatásosak és a civilek együttes erővel oldják meg a természeti vagy civilizációs károk okozta helyzeteket. Országunkban szélvihar pusztított, tombolt az árvíz, alattomosan támadásba indult a belvív. Gázrobbanás és ipari balesetek sora tette próbára a lakosság erejét. Szinte nem volt nap, hogy a tudósítások közt ne szerepelt volna valamilyen megdöbbentő hír, ami a világban vagy hazánkban lezajló katasztrófákról tudósított. A természet erői mellett azonban gyakran fordul elő emberi gondatlanság, vagy egyszerűen megtorlás hatására kialakuló helyzet, állapot is. Ezek a katasztrófák rengeteg emberéletet követelhetnek és jelentős anyagi károkat okozhatnak. Bizonyított, hogy azokat a közösségeket, amelyek felkészültek a veszélyekre, kevesebb veszteség éri.

Véleményünk szerint, ha a lakosság katasztrófavédelmi felkészültsége, pszichológiai kultúrája szélesebb körűvé és tudatosabbá válik, az egyénben kialakul a megelőzés iránti igény, valamint a biztonságtudat. Létrejön saját mikrokörnyezetének megelőzési kultúrája, amit az ifjabb generációnak is átadva, megtanítva, később, akár szükséghelyzetben/veszélyhelyzetben alkalmazni képes tudáshoz, alkalmazni képes magatartási formákhoz vezet. Ezek elsajátítása esetén az egyén magatartása pánikmentes, ön- és életmentő. Ezzel éri el a hivatásos katasztrófavédelmi szervezet és a katasztrófavédelem, mint komplex feladat- és intézkedési rendszer a célját, az áldozatok minimalizálását.